

De Nieuwe Renaissance

De populistische opstand is eigenlijk niks nieuws. Als je die wilt begrijpen en bestrijden, moet je naar de Renaissance kijken, vindt de Canadese politicoloog **Chris Kutarna**. Trump als de moderne variant van de 15de-eeuwse Italiaanse monnik Savonarola.

Door **Fokke Obbema**
Foto's **Jiri Buller**

W'vrienden. Mijn boek begon als een slim idee. Nu hou ik me eraan vast voor de hoop en vastberadenheid die ik ook voor mezelf zo hard nodig heb.' Dat schreef de 38-jarige Canadees Chris Kutarna in zijn woonplaats Oxford op de ochtend na de overwinning van Donald Trump. Hij was geschokt ('dat kwam door de peilingen'), ook al had hij maandenlang voor juist deze afloop gewaarschuwd. 'De voornaamste les van afgelopen nacht moet zijn dat de reikwijdte van onze verwachtingen te beperkt is. De werkelijkheid blijft erbuiten vallen', zo schreef hij. Een overwinning van Front National-leider Marine Le Pen bij de Franse verkiezingen volgend voorjaar ligt inmiddels binnen zijn verwachtingen.

Dit voorjaar had hij al de Brexit voor spel. Aan de basis van die taxaties ligt het 'slimme idee' waaraan hij de afgelopen vijf jaar werkte: lering trekken uit de parallellen tussen de Renaissance en onze tijd. Samen met de gerenommeerde mondialiseringsexpert Ian Goldin werkte hij aan het boek *Age of Discovery*. Beiden zijn verbonden aan de Oxford Martin School – een instituut met zo'n tweehonderd wetenschappers die als opdracht hebben 'baanbrekend onderzoek' te doen. Kutarna, eerder consultant in China voor de Boston Consulting Group, en Goldin deden dat door de wetenschappelijke, technologische, politieke en economische trends van beide tijdperken te vergelijken.

Was dat niet een krankzinnig ambitieus voornemen? In de kantine van de Oxford Martin School beginnen de helderblauwe ogen van Kutarna te twinke-

len: 'Het is inderdaad eigenlijk het soort boek dat je als gevestigd auteur aan het einde van je carrière schrijft. Daarom was ik erg blij dat Ian wilde meedoen. Maar het was veel, ook al omdat ik aan het promoveren was op een heel ander onderwerp (politieke opvattingen van de Chinese middenklasse, red.)'. Maar het boek kon hij niet laten rusten – de overeenkomsten die hij zag tussen de Renaissance en onze 'Nieuwe Renaissance', zoals hij dit tijdperk noemt, vond hij te belangrijk.

In de afgelopen decennia heeft de wereld dezelfde fundamentele ontwikkelingen doorgemaakt als in de periode 1450-1550: revolutionaire technologische veranderingen (boekdrukkunst toen, internet nu – van Gutenberg tot Zuckerberg), grootse wetenschappelijke doorbraken en een spectaculaire toename van de wereldhandel door mondialisering. Net als in de Renaissance krijgen we de keerzijdes voor onze kiezen: toenemende ongelijkheid, omdat er naast winnaars ook verliezers zijn, en diep wantrouwen tegen de gevestigde orde. Charismatische politici die dat laatste uitbuiten én gebruik weten te maken van moderne technologie, hebben dan de wind mee.

'We leven in de beste tijd en toch voelen we ons beroerd', constateert u. Dat beroerd voelen is wel duidelijk, waarom is dit de beste tijd?

'Het is heel belangrijk dat we dat beseffen. De meest directe waarheid om ons heen is dat we leven in een tijd van populisme, verdeeldheid en angst. Maar als je het hele verhaal wilt zien, moet je een paar stappen achteruit doen. Zet je de ontwikkelingen op het vlak van welvaart, gezondheid en scholing in de af-

gelopen kwart eeuw op een rijtje, dan is dit zonder meer de beste tijd ooit om in leven te zijn. Sinds 1990 heeft de gemiddelde wereldburger er, gecorrigeerd voor inflatie, 40 procent aan inkomen bij gekregen. En dat terwijl er 2,5 miljard mensen bij zijn gekomen! De gemiddelde levensverwachting is in de afgelopen halve eeuw met twintig jaar toegenomen tot 71 jaar. Over de voorgaande stijging met twintig jaar hebben we duizend jaar gedaan. Iedere beschaving uit de menselijke geschiedenis zou met ons van plek willen ruilen.'

Toch hebben veel mensen het gevoel dat hun kinderen het slechter krijgen. Niet in de laatste plaats omdat de opbrengsten ongelijk zijn verdeeld.

'Dat is zeker waar. Als je ons gezamenlijk inkomen ziet als een taart, dan is er één iemand die de helft opeet, terwijl vijf anderen de andere helft bijna helemaal voor hun rekening nemen. De overige vier moeten het met wat kruimels doen. De crux voor die wanverhouding ligt voor mij in de jaren negentig, toen mondialisering door vrijwel iedereen alleen maar als iets goeds werd gezien; het almaar verder verbonden raken van landen was louter positief. Maar in werkelijkheid zijn we niet verbonden, maar onontwaaibaar verknoopt geraakt.

'Op de gevaren van die verknooping werd niet gewezen. Er werden twee vragen bij elkaar gegooid die je hoort te scheiden, namelijk: hoe creëren we rijkdom en hoe verdelen we die? Bij die laatste vraag hebben we de vrije markt evenzeer haar gang laten gaan als bij die eerste. Die kijk op mondialisering moeten we nu dood verklaren.'

Betekent dat dat u tegen vrijhandel bent?

'Nee, ik verdedig handel juist, want die heeft belangrijke voordelen. Simpel gezegd: dankzij handel hebben opkomende economieën zich kunnen ontwikkelen, waardoor zij een markt zijn geworden voor onze producten. Alleen

klopt het niet dat het alleen maar positief is, het pakt ook ontwrichtend uit. Anderzijds: de afkeer van handel die je bij de Amerikaanse verkiezingen zag, deugt niet. Er werd gedaan alsof er alleen maar banen verloren zijn gegaan. Terwijl TPP (het handelsverdrag dat de VS met Aziatische landen heeft gesloten, red.) juist aan de Amerikaanse middenklasse grote voordelen had kunnen brengen. Maar dat is nooit goed uitgelegd, Hillary durfde dat niet aan. De volwassen benadering is te onderkennen dat handel kansen én risico's met zich meebrengt en dat de opbrengsten eerlijker moeten worden verdeeld.'

Speelt het thema immigratie niet een nog veel grotere rol? Als het vooral om ongelijkheid zou gaan, zou je het politieke momentum op links verwachten. Maar het ligt bij populistisch rechts.

'Ik denk dat het allebei speelt en met elkaar samenhangt. Trump had zijn xenofobische kaart niet met zoveel succes kunnen spelen wanneer er niet ook serieuze, economische zorgen waren. Je ziet dat discours ook in Europese landen aanslaan. Hoe is dat in godsnaam mogelijk? We moeten het antwoord ook bij onszelf zoeken. Ik denk dat we de normen van onze maatschappij in de afgelopen decennia als vanzelfsprekend zijn gaan beschouwen. Terwijl ze dat niet zijn. Amerikanen vragen zich nu af: waarom hebben we niet een kandidaat verworpen die onze gemeenschappelijke normen in de prullenbak gooit? Ik denk dat het antwoord is dat er in de afgelopen kwart eeuw geen expliciete projecten zijn geweest die mensen normen als beleefdheid, waardigheid en eerlijkheid voorhouden.

'Dat is ook erg lastig, zeker omdat de rol van religie in ons deel van de wereld is afgenomen. Dus blijft eigenlijk alleen het onderwijs over als grote gemeenschappelijke ervaring om burgers vertrouwd te maken met die sociale normen. Maar dan moet de toegang tot dat systeem wel voor iedereen gelijk zijn. Schort het daaraan, dan moet je niet verast zijn wanneer mensen zich heel anders blijken te gedragen.'

De mensheid vindt zich niet elke generatie opnieuw uit. Onze fundamentele doelen blijven stabiel

Trump is voor Kutarna de moderne variant van de 15de-eeuwse Italiaanse monnik Girolamo Savonarola. Die slaagde erin een einde te maken aan het zestigjarige bewind van de familie De Medici in Florence. Zij kwamen niet op voor het gewone volk, maar vooral voor zichzelf, en waren moreel minderwaardig, betoogde Savonarola. Hij verspreidde die mening via politieke pamfletten – een innovatieve vorm van communicatie, 'ongeveer zoals Trump in de voorbije tijd met tweets communiceerde'. Toen en nu stond het establishment volledig op het verkeerde been. Met Savonarola liep het niet goed af – hij werd op een plein in Florence opgehangen.

De wetenschapper beseft dat dit soort historische een-op-eenvergelijkingen riskant zijn ('mijn hallucinatie', noemt hij zijn Trump-Savonarola vergelijking spottend). Maar over lering kunnen trekken uit de geschiedenis is Kutarna uiterst serieus: 'Natuurlijk is het heden geen herhaling van het verleden. Maar het is ook niet zo dat de mensheid zich elke generatie opnieuw uitvindt. Onze fundamentele doelen blijven stabiel.'

Is er bij de elites, zowel politici als niet-politici, nu wel een gevoel van urgentie, na Trump en Brexit?

(Denkt lang na) 'In de VS denk ik wel. Daar beseffen de leiders op links dat het een groot probleem is geweest dat hun partij geen duidelijk plan had om banen te creëren. En dat de partij te knus met de elites was – met als symbool een kandidaat die bij bedrijven op

